

TIASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 2, Sayı: 2, Mart 2015, s. 55-70

Mehmet Nuri KARDAŞ¹

ORHUN ABİDELERİNİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DEĞER AKTARIMI BAKIMINDAN ÖNEMİ III: BİLGE KAĞAN ABİDESİ

Özet

Bu çalışmanın amacı, Orhun Abideleri'nden, Bilge Kağan Abidesi'nin Türkçe öğretiminde değer aktarımı bakımından önemini ortaya koymaktır. Doküman taraması yönteminin kullanıldığı çalışma bulgularının analizinde, nitel analiz tekniklerinden "Betimsel Analiz" kullanılmıştır. Çalışmada, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanan "Değerler Formu" ile Bilge Kağan Abidesi'nde işlenen değer-değer unsurları belirlenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmanın problem sorularına ilişkin şu sonuçlara varılmıştır:

Bilge Kağan Abidesi'nde, açık ve örtülü olarak 28 farklı değerden olmak üzere 177 değer unsuru belirlenmiştir.

Bu değerler ve abidede işlenme sıklıkları şu şekildedir: Yiğitlik-kahramanlık değeri ($f=23$), Vatan-millet menfaati ($f=20$), Liderlik değeri ($f=17$), Tanrı inancı değeri ($f=16$), Millet-aile birliği değeri ($f=14$), Özgürlük-bağımsızlık değeri ($f=10$), İleri görüşlülük değeri ($f=7$), Dürüstlük değeri ($f=6$), Sadakat değeri ($f=6$), Vefakârlık değeri ($f=5$), Sorumluluk değeri ($f=5$), Gelenek-töre değeri ($f=5$), Bilgelik değeri ($f=5$), Çalışkanlık değeri ($f=4$), Dayanışma-muhtaçlara yardım etme değeri ($f=4$), Barış değeri ($f=4$), Duyarlılık-iyilik yapma değeri ($f=4$), Fedakârlık değeri ($f=3$), Saygı değeri ($f=3$), Vatan toprağını kutsal sayma değeri ($f=3$), Estetik-sanat değeri ($f=2$), Vatan sevgisi değeri ($f=2$), Sevgi değeri ($f=2$), Alçak gönüllülük değeri ($f=2$), Kanunlara-yasalara uyma değeri ($f=1$), Diline sahip çıkma değeri ($f=1$), Hoşgörülü olma değeri ($f=1$), Adil olma değeri ($f=1$).

Bilge Kağan Abidesi'nde işlenen değerlerin %85 oranında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (MEB, 2005)'nda yer verilen değerlerle paralellik gösterdiği belirlenmiştir.

Bilge Kağan Abidesi Türkçe değer iletimi etkinliklerinde kullanılması gereken zengin bir eserdir. Abidede kullanılan Türkçenin de açık, anlaşılır ve etkili

¹ Yrd. Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, mnkardas@hotmail.com/mnkardas@yyu.edu.tr

olması, bu eserin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orhun Abideleri, Bilge Kağan Abidesi, Değer Eğitimi, Türkçe Öğretimi

THE IMPORTANCE OF ORKHON MONOLITH IN TERMS OF VALUE TRANSFER IN TURKISH LANGUAGE TEACHING III : BILGE KAGAN MONOLITH

Abstract

The aim of this study is to reveal the importance of Bilge Kagan Monolith, from one of the Orkhon Monolith, in terms of value transfer to Turkish education. In the analysis of the study's findings that document scanning method was used, "descriptive analysis" was used from Qualitative research techniques. In the study, the "Values Form" which was prepared by the researcher based on expert opinion and value-value elements processed in the Bilge Kagan Monolith were identified and interpreted. The following conclusions have been reached related to the question of the study.

In the Bilge Kagan Monolith, 177 value elements have been determined directly and indirectly including 28 different values.

These values and the frequency of processing in monolith are ; Courage-heroic value (f = 23), Country and nation interests (f = 20), Leadership value (f = 17), Belief in God value (f = 16), Nation-family unity value (f = 14), Freedom and independence value (f = 10), Farsightedness value (f=7), Honesty value (f = 6), Loyalty value (f = 6), Faithfulness value (f=5), Taking responsibility value (f = 5), Tradition-customs value (f = 5), Wisdom-scientific value (f = 5), Diligence Value (f = 4), Solidarity-poor relief value (f=4), Peace value (f = 4), Sensitivity-kindness to value (f = 4), Sacrifice value (f = 3), Respect value (f = 3), Perceiving homeland as holyland (f=3), Aesthetic and artistic value (f = 2), Patriotism value (f = 2), Love value (f = 2), Humility value (f = 2), Comply with laws-law of value (f = 1), "Hold one's tongue" value (f=1), Being tolerant value (f = 1), Being fair value (f = 1).

It is determined that there is significantly parallelism %85 rate between the values mentioned in Bilge Kagan Monolith and the values taken into account in Social Studies Teaching Program(MNE, 2005).

Bilge Kagan Monolith is a wealthy work which should be used in Turkish value transfer activities. The fact that Turkish language used in the monolith was clear, understandable and effective reveals that this work should be applied in the activities of Turkish education and value transfer.

Key Words: Orhan Monolith, Bilge Kagan Monolith, Values Education, Turkish Education

GİRİŞ

Türk milletinin bilinen en eski yazılı belgeleri Orhun Abideleri'dir. Orhun Abideleri'ne Orhun Yazıtları, Göktürk Yazıtları da denilmektedir. Bu isimlerin her biri, Türk milleti tarafından kabul görmekle birlikte, Ergin (2013)'in, "Şüphesiz bunlar kitabe olarak adlandırılacak kadar

değerli eserlerdir.” deyişi de yerinde ve güzeldir. Türk milletinin tarih boyunca sahip olduğu öz dilini, kültürünü, ahlaki değerlerini gelecek kuşaklara aktarma imkânı sunan bu eserler, söz götürmez birer abidedirler.

Orhun Abideleri, Türk adını kullanarak kurulan ilk Türk devleti olan Göktürklerden kalma eserlerdir. Göktürklerin önemli yöneticileri Bilge Kağan, Kül Tigin, Tonyukuk adına yazdırılan bu eserler, Türk milletinin şaheserleri olarak değerlendirilebilir niteliktedir. Nitekim bunlar Türk milletinin sekizinci yüzyıla kadarki yaşam serüveni boyunca teşekkül eden milli ve manevi değerleri hakkında bilgi veren nadide eselerdir. Ayrıca Türk milletinin bilinen ilk yazılı eserleri olmaları, işlenmiş öz Türkçe ile yazılmış olmaları, Türk milleti için bir hitabe özelliği taşımaları vb. nitelikler, bu eserleri çok önemli ve anlamlı kılmaktadır.

Bu anlamda denilebilir ki geçmişin geleceğe taşınmasında en önemli rollerden birini hiç kuşku yok ki bu yazılı kaynaklar üstlenmiştir. Milletimize ait ilk yazılı kaynaklardan olan Orhun Abideleri, aynı zamanda Türk kültürünün, folklorunun, tarihinin; devlet ve askeri yönetiminin ilk önemli kaynağını oluşturmaktadır (Orhan, Gedik ve Bulut, 2012, 908).

Bu önemi Ergin (2013, XIV) şu şekilde özetlemektedir: “Devlet ve milletin karşılıklı vazifeleri. Türk nizamının, Türk töresinin, Türk medeniyetinin, yüksek Türk kültürünün büyük vesikası. Türk askeri dehasının, Türk askerlik san’atının esasları. Türk gururunun ilahi yüksekliği. Türk feragat ve faziletinin büyük örneği. Türk ictimâî hayatının ulvi tablosu. Türk edebiyatının ilk şaheseri. Türk hitabet sanatının erişilmez şaheseri. Hükümdarâne eda ve ihtişamlı hitap tarzı. Yalın ve keskin üslubun şaşırtıcı numunesi. Türk milliyetçiliğinin temel kitabı. Bir kavmi bir millet yapabilecek eser. Asırlar içinden millî istikameti aydınlatan ışık. Türk dilinin mübarek kaynağı. Türk yazı dilinin ilk, harikulade işlek örneği. Türk yazı dilinin başlangıcını miladın ilk asırlarına çıkartan delil. Türk ordusunun kuruluşunu en az 1250 sene öteye götüreren vesika. Türklüğün en büyük iftihar vesilesi olan eser. İnsanlık âleminin sosyal muhteva bakımından en manalı mezar taşları...”

Türk kültür tarihinin hemen hemen bütün ilklerine mührünü vurmuş olan bu eserler, Türk milletinin duygu ve düşüncelerine âdeta tercüman olmuştur. Öyle ki, bu kutsal taşlar üzerine nakşedilen acı-tatlı yaşam tecrübeleri, her asırda yeniden şekillenmiş ve nesilden nesile; gerek sözlü gerek yazılı eserler vasıtasıyla aktararak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Bu eserler incelendiğinde açıkça görülecektir ki, hayatın her safhası; nasıl ki mûsikîde ses, resimde boya, mimarîde taş ile sergileniyorsa, bu eserlerde de kelimelerin engin dünyası ile gözler önüne serilmektedir (Şenocak, 2001,166).

Orhun Abideleri’nin yazıcısı Yolluğ Tigin olsa da, her üç abidenin söz söyleyicisi Bilge Kağan’dır. Baba Kutluk Kağan’ın vefatı üzerine, henüz küçük yaşlarda Bilge Kağan ve kardeşi Kül Tigin’e devlet yönetimiyle ilgili önemli sorumluluklar yüklenmiş ve bunların erken yaşlarda yüksek makamlara çıkarılmaları gerekmiştir. Nitekim Bilge Kağan henüz on dört yaşındayken Batı ilinin, diğer bir deyişle Tarduşlar’ın Şad’ı ilan edilmiş ve bu yaşlarda seferlere çıkarak büyük başarılarla imza atmış büyük bir lider, cesur bir kahramandır.

Türk milleti, bu yiğit sayesinde Çin esaretinden kurtularak bağımsızlığını kazanmış, mazlumların ümidi olmuştur. Savaşlarda sergilediği kahramanlıklarla Türk adını yükseltmiş, Türk milletinin, başkasının boyunduruğunda yaşayamayacağını taşlara naksettirmiştir. Bu

anlayış, tarih boyunca kurulan Türk devletlerine model olmuş, hür ve bağımsız yaşamak adeta bu milletin kaderi ilan edilmiştir.

Büyük lider Bilge Kağan'ın vefatı üzerine yazdırılan Bilge Kağan Abidesi, milli değerlerin Türk diliyle yoğrulduğu eşsiz bir hazinedir. Bu hazinede işlenen değerlerin yeni kuşaklara aktarılması, Türk milli eğitiminin önemli kaygılarından olmalıdır.

Kızılçelik ve Erjem (1994, 99)'e göre değer, bir milletin kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve yararını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlâkî ilke ve inançlardır. Değerler en genel ifadesiyle, dünyaya bakış, insanı algılayış, bugün ve yarın üzerine düşünüş şeklinde somutlaştırılabilir (Erinç, 1995). Değerler, kişilerin doğru bilmelerine, doğru düşüncelerine, doğru değerlendirmelerine, doğru eylem içinde olduklarını görebilmelerine yardımcı olmaktadır (Kuçaradi, 1995).

Her millet, bireylerinin kültürlenme sürecinde öncelikle kendi değerlerinin edinilmesini, kendi değerlerini benimsedikten sonra evrensel değerlere ulaşmasını bekler (Karatay, 2011, 473). Topluma milli ve evrensel değerleri içselleştiren bireyler yetiştirme sürecinde değerler, hem ders içi hem ders dışı etkinliklerin merkezinde yer almaktadır (Halstead ve Taylor, 1996).

Ders içi ve ders dışı eğitim etkinliklerinde Türk diliyle işlenen ve aktarılan değerleri anlamak, içselleştirmek, yaşamak ve yaşatmak önceliklerimizden olmalıdır. Unutulmamalıdır ki kişiöğlunun bireysel olarak hayatını, eylemlerini, amaç ve ideallerini belirlemesi ve onlara uygunluk sağlaması, ders içi ve ders dışında aldığı değer eğitimi ve bu eğitimin niteliğiyle paralellik göstermektedir. Zira kişiöğlunun iç dünyasının zengin ve derin bir kişilik halini alması, ancak dayandığı değerleri içselleştirmesiyle mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, "İnsanı insan yapan değerleridir." sözü yerinde söylenmiş bir sözdür. Buradan hareketle, toplumun oluşumunu sağlayan temel taşlardan biri değerleridir denilebilir. Bu değerler ancak eğitimle gelecek nesillere aktarılarak, toplumun devamlılığı sağlanmış olur (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, 3).

Bireylerarası ilişkileri düzenleme, bireysel veya ortak kararlar alma, seçme, başarıma, sevinme, hüzünlenme, değerlendirme süreçlerinde değerler önemli ölçütlerdendir. Bu yönüyle değerler; insan hayatını düzenleyen, yönlendiren, milli ve ahlaki hususiyetleri belirleyen, kişiler arası saygı ve sevgi gibi hayatı anlamlı kılan, güdüleyici bir rol üstlenir. Bu denli mühim bir rolü üstlenen değerlerin, yeni nesillere aktarılmasında aracılık eden dilin de değerlerle ilgili buraya kadar söylenmeye çalışılan ilkeleri barındırması ve millet tarafından kabul gören ortak iletişim aracı olması oldukça önemlidir. Ancak milletin kendini gördüğü, kendisinden milli, manevî izler taşıyan bir bildirişim aracının bu işlevi eksiksiz yerine getirebileceği açıktır. Nitekim dil eğitimi ile kültür eğitimi birbirinden ayrı düşünülemez. Kültürün temel unsurlarının değerler olduğu dikkate alındığında, öğrencilere değer kazandırma etkinliklerinde Türkçe derslerinin hayati bir işlev gördüğü anlaşılacaktır.

Türkçe dersleri, eğitim sistemimizde mihver derslerdendir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde mihver ders olan Türkçe dersi, değer eğitimi için gerekli olan iletişim sürecini gerçekleştirme, Türkçe kitaplarında yer verilen ve Türkçe öğretiminin bir aracı olan metinler bakımından, değer eğitimi için gereği ve önemi yadsınamaz bir ders olma özelliği taşımaktadır (Kaygana, Yapıcı ve Aytan, 2013, 658).

Yenilenen Türkçe Öğretim Programı'nın "Genel Amaçlar" bölümünde Türkçe değer eğitimiyle ilgili hedefler şu şekilde yer almaktadır: "*Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri, Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları, Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları, hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri, Millî, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır*" (MEB, 2006, 4). Programda eğitim-öğretim etkinliklerinde okutulacak metinlerde bulunması gereken özellikler de; "*Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır. Metinlerde siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.*" şeklinde belirtilmektedir (MEB, 2006).

Programda, okutulacak metinlerin nitelikleriyle ilgili belirtilenler, şüphesiz oldukça önemli hususlardır. Unutulmamalıdır ki her millet tarih boyunca sevinçlerini, hüznelerini, kahramanlıklarını, inanışlarını, inkisarlarını, muvaffakiyetlerini, geleneklerini öz diliyle meydana getirdiği şaheserleri vasıtasıyla gelecek kuşaklara aktarmaya çalışmaktadır. Bu şaheserler sayesinde bireyler geçmişteki millî, ahlaki, destanî değerlerini anlayıp içselleştirerek geleceklere yön verebilmektedir. Değerlerinden, değer ölçütlerinden hareketle geleceğini inşa eden milletlerin millî kaldıkları, güçlü değerleri sayesinde ayakta durabildikleri söylenebilir. Ayrıca değer eğitiminin istendik düzeyde gerçekleşmesi ölçüsünde birey ve toplumsal huzurun gerçekleşeceği de açıktır.

Bireylerin iç ve dış dünyaları arasındaki bağlantının dil sayesinde kurulduğu, yine dil sayesinde toplumu oluşturan bireyler arasındaki ortak duygu, düşünce, inanış, kültür vb. değerlerin etkili bir şekilde aktarıldığı bilinmektedir (Özbay ve Karakuş Tayşi, 2011). O halde bireylerin, dilleri aracılığıyla, değerleriyle sarsılmaz bir bağ kurmalarının en etkili yolu, eğitim-öğretim etkinliklerinde değer bakımından zengin şaheserler okutmaktan geçmektedir. Bu suretle, bireylerin millî ve manevi değerleri içselleştirmeleri sağlanmış olacaktır. Zira ancak yine bu sayede gelecek toplumları kuracak bireylerin geçmişlerinden güç almaları sağlanacak ve milletçe atılacak emin adımlarla güçlüklerin üstesinden gelinecektir.

Bilge Kağan Abidesi'nin bu anlamda eğitim-öğretim etkinliklerinde okutulması gereken önemli bir eser olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada ilk yazılı eserlerimizden Bilge Kağan Abidesi Türkçe değer aktarımı bakımından incelenmiştir. Bu çerçevede, abidede işlenen değerler belirlenmiş ve frekanslarıyla tablolastırılarak sunulmuştur. Eserde geçen değer unsurları, metinden yapılan alıntılarla örneklendirilip değerlendirilmiştir. Çalışmada şu problem sorularına cevap aranmıştır:

- Bilge Kağan Abidesi'nde, açık ve örtülü olarak Türk milletinin kaç değerine yer verilmiştir?
- Bilge Kağan Abidesi'nde geçen değerler ile Sosyal bilgiler öğretim programında dikkate alınan değerler arasındaki ilişki nasıldır?

- Bilge Kağan Abidesi, Türkçe öğretimi çerçevesinde gerçekleşen değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gereken bir eser midir?

Çalışmanın bu problem soruları çerçevesinde araştırılacak değerlerin belirlenmesi için, eğitim etkinliklerinde yer verilen değerler de dikkate alınarak bir değerler listesi hazırlanmıştır. Bu liste Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Türk Dili Edebiyatı Eğitimi alanlarında hizmet veren uzman görüşlerine sunulmuştur. Listedeki 40 değer, uzman görüşleri doğrultusunda revize edilerek 33'e indirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda incelenmesi için belirlenen değerler şu şekildedir: Adil olma, dürüstlük, vatan sevgisi, vatan toprağını kutsal sayma, özgürlük-bağımsızlık, barış, aile-millet birliği, dayanışma-muhtaçlara yardım etme, sadakat, vefakârlık, fedakârlık-özgecilik, diline sahip çıkma, duyarlılık-iyilik yapma, vatan millet menfaati, alçak gönüllülük, hoşgörülük, çalışkanlık, bilgelik-bilimsellik, ileri görüşlülük, estetik-sanat, sevgi, saygı, büyüklerin sözüne itibar etme, halkın görüşlerini dikkate alma, kahramanlık-yiğitlik, kanunlara-yasalara uyma, misafirperverlik, sorumluluk alma, temizlik, sağlıklı yaşamı önemseme, tanrı inancı, liderlik, gelenek-göreneklere uyma.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, araştırmanın problem sorularına bağlı olarak Bilge Kağan Abidesi'nde işlenen değer-değer unsurlarını belirlemek ve abidenin Türkçe öğretiminde değer aktarımı açısından önemini ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden *doküman taraması* kullanılmıştır. Doküman taramasıyla elde edilen verilerin analizinde ise *betimsel analiz* tekniği uygulanmıştır. Betimsel analizde amaç, doküman taramasıyla elde edilen bulguların yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada tespit edilen değer unsurlarının frekansları belirlenmiş ve alıntılarla örneklendirilerek yorumlanmıştır.

Araştırmacı ve okuyucuların, incelenen eserdeki değer unsurlarının bulunduğu metinlere kolayca ulaşmalarını sağlamak için abidenin yüzü ve paragraf bilgileri kodlanarak tabloda 1'de belirtilmiştir.

Örneğin,

Bilge Kağan Abidesi Batı Yüzü: Yedi, Sekiz, Onuncu Paragraflar → BKABY:7, 8, 10. p.

Bilge Kağan Abidesi Doğu Yüzü: Bir, Üç, Beş, Sekizinci Paragraflar → BKADY: 1, 3, 5, 8. p.

Bilge Kağan Abidesi Güney Yüzü: Dört, Altı, Sekizinci Paragraflar →BKAGY:4, 6, 8.p.

Bilge Kağan Abidesi Güney-Batı Yüzü: Birinci Paragraf →BKAG-BY:1.p.

Bilge Kağan Abidesi Kuzey Yüzü: Dört, On Bir, On Dokuzuncu Paragraflar →BKAKY:4, 11, 19.p.

Abidedeki yüz ve paragraflarla ilgili bilgilerin kodlanmasında Ergin (2013)'in adı geçen eserindeki dizim dikkate alınmıştır. Paragraflardaki değerler incelenirken, bazen aynı paragrafta birden fazla farklı değer unsurunun yer aldığı görülmüştür. Bu yüzden zaman zaman aynı paragraf, birkaç farklı değer için kaynak olarak gösterilmiştir.

Bulgular

**Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından Önemi III:
Bilge Kağan Abidesi**

Çalışma bulguları incelendiğinde, uzman görüşü çerçevesinde belirlenen 33 değerden 28'inin farklı frekanslarla abidede işlendiği tespit edilmiştir. Öte taraftan; 5 değerle (büyüklerin sözüne itibar etme, halkın görüşlerini dikkate alma, misafirperverlik, temizlik, sağlıklı yaşamı önemseme) ilgili unsurlara rastlanmamıştır. Araştırmada 28 farklı “değer”den olmak üzere toplamda 177 değer unsuru belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında araştırılan değerler, değer unsurlarının yer aldığı abide yüzü, geçtiği paragraflar ve frekansları Tablo 1’ de gösterilmiştir.

Tablo 1. Bilge Kağan Abidesi’nde Yer Alan Değerler

Değerler	Değer Unsurunun İşlendiği Abide Yüzü ve Paragraf	(f)
1 Kahramanlık-yiğitlik	BKADY:3,4,8,10,11,13,15,16,23,24,25,26,28, 31,30,34,36,37,38.p.; BKAGY: 1,8.p.; BKAKY: 3,10.p.	23
2 Vatan-millet menfaati	BKADY: 2, 3, 10, 11, 12, 14, 19, 20, 21,23, 33,38, BKAGY: 10, 15, BKAKY:1, 7, 8, 9, 11, 12.p.	20
3 Liderlik/lider olma	BKADY: 4,6,7,12,15,23,24, 25,27,31,33, 40.p.; BKAGY:15.p.; BKAKY: 2,7,8,12.p.	17
4 Tanrı İnancı	BKADY: 1,10,11,13,18,20,21,23,32,33,34.p.; BKAGY: 13.p.; BKAKY: 1,7,9,10.p.	16
5 Millet-aile birliği	BKADY: 2,3,6,11,14,15,17,18,22.p.; BKAGY: 10.p.; BKAKY: 1,7,8,9.p.	14
6 Özgürlük-bağımsızlık	BKADY: 7,8,10,11,17,18,19,20,24; BKAKY:16.p.	10
7 İleri görüşlülük	BKADY:27,30.p.; BKAKY:4,5,6,8,13.p.	7
8 Sadakat	BKADY:8,16,17,30,35.p.;BKAGY:15.p.	6
9 Dürüstlük	BKADY: 4,6,16,35.p.; BKAKY:2, 8.p.	6
10 Vefakârlık	BKADY: 5,9,17.p.; BKAGY:12.p.; BKAKY: 14.p.	5
11 Gelenek -töre	BKADY: 2,5,13,21.p.; BKAKY:10.p.	5
12 Sorumluluk alma	BKADY:16,20,22,23.p.;BKAGY:10.p.	5

1 3	Bilgelik	BKADY:4,20.p.; BKAKY:5,6,7.p.	5
1 4	Dayanışma/ Muhtaçlara yardım etme	BKADY:14, 17, 22, 23.p.	4
1 5	Çalışkanlık	BKADY:22,24.p.; BKAG-DY:1.p.; BKAGY:2.p.	4
1 6	Barış	BKAKY:3, 12, 13, 14.p.	4
1 7	Duyarlılık- İyilik yapma	BKADY:14,22,23.p.;BKAGY:15.p.	4
1 8	Saygı	BKADY:7,18.p.; BKAKY:14.p.	3
1 9	Vatan toprağını kutsal sayma	BKADY:10, 19, 35.p.	3
2 0	Fedakârlık	BKADY:17, 22, 23.p.	3
2 1	Estetik-sanat	BKAKY: 4.p.;BKAG-BY:1.p.	2
2 2	Vatan Sevgisi	BKADY:12.p.; BKAKY:3.p.	2
2 3	Sevgi	BKAKY:13.p.; BKADY:5.p.	2
2 4	Alçak gönüllülük	BKADY:15,23.p.	2
2 5	Kanunlara- yasalara uyma	BKADY:18.p.	1
2 6	Diline sahip çıkma	BKADY:27.p.	1
2 7	Hoşgörü	BKADY: 4.p.	1

2	Adalet	BKABY: 5.p.	1
8			
TOPLAM DEĞER UNSURU			177

Tablo 1’de görüldüğü üzere, Bilge Kağan Abidesi’nde, toplamda 177 değer unsuru belirlenmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde Bilge Kağan Abidesi’nde tespit edilen en yüksek frekansa ($f=23$) sahip değer “Yiğitlik-Kahramanlık” olduğu görülecektir.

Türk milleti tarih boyunca kahraman şahsiyetler yetiştirmiştir. Yetiştirdiği bu kahramanlar sayesinde kendi çıkarlarını koruyabilmiştir. Bu şahsiyetlerden birisi de Göktürk Devleti hükümdarlarından Bilge Kağan’dır. Bilge Kağan henüz küçük yaşlardan itibaren Türk milletinin milli, manevi değerlerini, bağımsızlığını korumak için sayısız mücadeleler vermiş; bu mücadelelerde sergilediği yiğitlik, kahramanlıklar sayesinde çok sayıda zafer kazanmıştır. Bilge Kağan’ın vefatından sonra, adına yazdırılan abidede, yiğitlik-kahramanlık vasfı ile ilgili unsurlar yoğun olarak anlatılmıştır. Abidede yiğitlik-kahramanlık değeri ile ilgili unsurların birkaçına aşağıda yer verilmiştir:

Batıda Demir Kapıya kadar ordu sevk ettik. Kögmeni aşarak Kırgız ülkesine kadar ordu sevk ettik. Yekun olarak yirmi beş defa ordu sevk ettik , on üç defa savaştık. İliyi ilsizleştirdik, kağanlıyı kağansızlaştırdı. Dizliye diz çöktürdük, başlıya baş eğdirdik (BAKDY, 15p.); On yedi yaşında Tanguta doğru ordu sevk ettim. Tangut milletini bozdum. Oğlunu, karısını, at sürüsünü, servetini orda aldım. On sekiz yaşında Altı Çubuk Soğdaka doğru ordu sek ettim. Milleti orda bozdum. Çinli Ong Vali, elli bin asker geldi Iduk Başta savaştım. O orduyu orda yok ettim vb. (BKADY,24,25.p.).

Yiğitlik-kahramanlık değerinden sonra abidede en yoğun ($f=20$) işlenen değer, “Vatan-Millet Menfaati”dir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde yetişen bireylerin de vatan-millet menfaatini kendi bireysel menfaatlerinden üstün tutmaları yönünde eğitim verilmektedir. Vatan-millet menfaatini ön plana çıkaran metinlerin eğitim-öğretim etkinliklerinde kullanılması bu değer henüz küçük yaşlarda içselleştirilmesine katkı sunacaktır. Bu anlamda Bilge Kağan abidesi önemli bir eserdir.

Eserde işlenen; “İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, istemiKağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin İlini töresini tutuvermiş, düzene sokuvermiş (BKADY,3p.); Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İltiriş kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmıştır (BKADY:10); O töre üzerine amcam kağan oturdu. Oturarak Türk milletini tekrar tanzim etti, tekrar besledi. Fakiri zengin kıldı, azı çok kıldı (BKADY,13.p.); Milleti besleyeyim diye kuzeyde Oğuz kavmine doğru; doğuda Kutay, Tatabı kavmine doğru, güneyde Çine doğru on iki defa ordu sevk ettim (BKADY, 23.p.).” vb. hususlarla vatan-millet menfaatine değinilmektedir.

Eserde üçüncü sırada yoğun ($f=17$) işlenen değer “Liderlik” değeridir. Şüphesiz, devlet idaresinde başarılı liderlerin bulunması, bir milletin dünyada söz sahibi olmasında, devletin genişleyip güçlenmesinde oldukça büyük önem arzeder. Diğer bir deyişle başarılı, güçlü bir millet olmanın ön koşulu; başarılı, cesur, güçlü liderler yetiştirmektir. Bulunduğu coğrafya itibariyle Göktürk milleti, her daim teyakuzda bulunmuş, güçlü liderleri sayesinde esareten

kurutularak bağımsız yaşamayı başarmış ve güçlü bir devlet kurabilmiştir. Lider yetiştirmeye büyük önem veren Göktürkler, geleceğin liderlerini henüz küçük yaşlarda devlet yönetiminde görevlendirir, tecrübe kazanmalarını sağlarlardı. Eserde, liderlik vasfı ile ilgili değer unsurlarından bazıları şu şekilde işlenmiştir:

Tanrı buyurduğu için on dört yaşında Tarduş milleti üzerine şad oturdum. Amcam kağan ile doğuda Yeşil Nehir'e Şantug ovasına kadar ordu sevk ettik (BKADY:15.p.); Az milleti çok kıldım. Değerli İlliden, değerli Kağanlıdan daha iyi kıldım. Dört taraftaki milleti hep tabii kıldım, düşmansız kıldım. Hep bana itaat etti (BKADY:24.p.); Ben küçük kardeşimle beraber böyle başa geçip kazanmasam, Türk milleti ölecekti, yok olacaktı (BKADY:33.p.); Güneyde Karluk milletine doğru ordu sevk et diyip Tudun Yamtai gönderdim, gitti (BAKDY:40.p.)vb.

Bilge Kağan Abidesi'nde yoğun ($f=16$) işlenen bir diğer değer "Tanrı İnancı"dır. Tanrı inancı hemen her milletin önde gelen değerleri arasında yer almaktadır. Toplumu meydana getiren en büyük dinamiklerdendir inanışlar. Nitekim dünya görüşünde, gelişmelere bakışında, olaylara bakış açısında, dilinde, kültüründe, yaşayış tarzında vb. sınırları belirleyen unsur, çoğunlukla bireyin sahip olduğu inançlarıdır. Bu açıdan bakıldığında ortak inanç sistemi, en az ortak dil kadar milletler için birleştiricidir demek, abartı olmayacaktır. Bu nedenledir ki henüz ilkökul çağından itibaren öğrencilere toplumun inanışlarıyla ilgili eğitim verilmektedir. Zira birey-birey, birey-toplum arasında sarsılmaz bir bağ oluşturmanın en etkili yolu, yeni nesillerin ortak inanışlara sahip olmalarını sağlamaktır. Bilge kağan Abidesi'nde Tanrı inancıyla ilgili unsurların sıkça işlendiği görülmektedir:

Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için kağan oturdum (BKAKY,7.p.); Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağan, bu zamanda oturdum(BKAKY,1.p.); Tanrı kuvvet verdiği için orda mızrakladım (BKADY:32.p.);Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, babam kağanı, annem hatunu yükselten Tanrı, il veren Tanrı, Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, kendiimi o tanrı kağan oturttu tabi (BKADY,20,21.p.); Tanrı kuvvet verdiği için, babam kağanın askeri kurt gibi imiş, düşmanı koyun gibi imiş(BKADY,11.p.).

"Millet-Aile Birliği" değeri abidede ($f=14$) işlenme sıklığıyla dikkat çekmektedir. Bir, bütün ve güçlü milletler meydana getirebilmek için, aynı milletten küçük toplulukların bir araya getirilmesi ve ortak amaçlar çerçevesinde çalışmalar yürütmelerinin sağlanması gerekmektedir. Zira güçlü, istilacı güçler varken küçük toplulukların kendilerini güvende hissetmesi güçtür. Türk milletinin tarih boyunca gücünü, güçlü aile yapısı, aynı amaca hizmet eden güçlü milleti ve ordusundan almıştır. Göktürk devleti döneminde de güçlü bir millet ve devlet oluşturmak için büyük gayret sarf edildiği bilinmektedir.

Bilge Kağan Abidesi'nde işlenen; " O töre üzerine amcam kağan oturdu. Oturarak Türk milletini tekrar tanzim etti, tekrar besledi (BKADY,14.p.);İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutuvermiş, düzene sokuvermiş. Ordu sevk ederek dört taraftaki milleti hep almış, hep tabi kılmış (BKADY,3.p.); Doğuda Kadirkan ormanını aşarak milleti öyle kondurduk, öyle düzene soktuk(BKADY,17.p.); Öyle kazanılmış, öyle düzene sokulmuş İlimiz, töremiz vardı. Türk Oğuz beyleri, milleti işt: Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti, ilini, töreni kim bozabilecekti(BKADY, 18,19.p.)vb." bu unsurlar millet birliğine verilen önemi yansıtmaktadır.

"Bağımsızlık" değeri abidede yoğun işlenen ($f=10$) bir başka değerdir. Göktürklerin başta Çin milleti olmak üzere diğer milletlerle verdiği mücadelelerin temel nedeni,

bağımsızlıklarını kazanmak ve korumaktı. Nitekim bir millet bağımsız kaldığı müddetçe millet olarak değerlendirilebilir. Kendi geleceğine kendi öz iradesiyle yön veremeyen, başka milletlerin boyunduruğundan kurtulamayan milletler, milli-manevi değerlerini de kaybetmeye mahkûmdurlar. Diğer bir deyişle; öz dillerini, kültürlerini, inançlarını yaşayamayan milletlerin sonu, asimile olarak yok olmaktır. Bu gerçeğin farkında olarak, Türk milleti tarih boyunca, bağımsızlığı olmazsa olmaz bir durum olarak idrak etmiş ve bu uğurda tarihe altın harflerle yazılan başarılarına imza atarak bağımsızlığını koruya gelmiştir. Bilge kağan Abidesi'nde bağımsızlık değeri sıklıkla işlenmiş, bu uğurda yapılan fedakârlık ve verilen mücadeleler anlatılmıştır.

Abidede işlenen; *Kemiğin dağ gibi yattı. Beylik erkek evladını kul kaldın. Hanımlık kız evladını cariyeye kaldın (BKADY, 20.p.); Türk halk kitlesi şöyle demiş: İlli millet idim, ilim şimdi hani, kime ili kazanıyorum der imiş(BKADY,8.p.); Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İltirış kağanı, annem İbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmıştır(BKADY,10.p.);Türk milletini öyle kondurduk, öyle düzene soktuk. O zamanda kul kullu, cariyeye cariyeli olmuştu(BKADY,18.p.).*

“İleri Görüşlülük” değeri, abidede yoğun (f=7) işlenen bir değerdir. Toplumu oluşturan bireylerin ileri görüşlü olmaları önemli olmakla birlikte, özellikle toplumu idare eden liderlerin bu vasfı taşımaları hayati önem taşımaktadır. Nitekim ileri görüşlülük, devletin bekası için devleti idare edenlerin sahip olması gereken en önemli vasıftır. Devlet yönetiminde istişare-toplantı geleneğinin temel nedeni de gelişmeleri ortak akılla değerlendirmek, olacakları önceden görerek doğru kararlar almaktır. Türk milleti tarih boyunca, birliğini ve çıkarlarını ileri görüşlü liderleri sayesinde koruyabilmiştir. Göktürk devletinin de ileri görüşlü liderleri sayesinde bağımsızlığını koruyabildiği açıktır. Yeni nesillerinin de başta Çin olmak üzere diğer düşmanlarının oyunlarına karşı uyanık kalmaları gerektiği, Bilge Kağan Abidesi'nde yoğun olarak anlatılmıştır. Abidede bu değerle ilgili şu anlatımlar dikkat çekmektedir:

Türk milletim...kazanıp...bu kağanından, bu beylerinden... suyundan ayrılmazsan, Türk milleti kendin iyilik göreceksin, evine gireceksin, dertsiz olacaksın(BKAKY, 13,14.p.);Çin milletinin söz tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak milleti öylece yaklaştırmış. Yaklaştıırıp, konduktan sonra, kötü şeyleri o zaman düşünürmüş. İyi bilgili insanı, iyi cesur insanı yürütmezmiş. Bir insan yanılrsa kabilesine, milletine, akrabasına kadar barındırmaz (BKAKY,4.p.) imiş. Tatlı sözüne, yumuşak ipek kumaşına aldanıp çok çok, Türk milleti, öldün; Türk milleti öleceksin! Güneyde Çogay ormanına, Tögültün ovasına konayım dersin, Türk milleti, öleceksin! (BKAKY,5.p.).

Abidede yoğun (f=6) işlenen bir diğer değer “Dürüstlük”tür. Dürüstlük, bireylerin, bireysel veya sosyal yaşamda sahip olabilecekleri en önemli erdemlerdendir. Nitekim dürüstlük, her toplumun önemseddiği, toplumu oluşturan bireylerin birbirlerine güven duymalarını sağlayan sosyal bir değerdir. Bu nedenledir ki gerek aile içi, gerek bireyin sosyal çevresiyle kurduğu ilişkilerde, gerekse öğrenim yaşamı boyunca bu değerın içselleştirilmesi üzerinde hassasiyetle durulmaktadır. Bilge Kağan Abidesi'nde Türklerin, dürüst liderleri sayesinde başarılar elde ettikleri, devlet kurabildikleri ve mücadelelerde sırt sırta vererek büyük başarılarla imza attıkları anlatılmaktadır: *“Beyleri de milleti de doğru imiş. Onun için ili öylece tutmuş tabii. İli tutup töreyi düzenlemiş (BKADY,4.p.); Çin milleti hilekâr ve sahtekâr olduğu için, küçük kardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için bey ve milleti karşılıklı çekiştirdiği için, Türk milleti*

yaptığı ilini elden çıkarmış...(BKADY,6,7.p.); Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım. Yoksa bu sözümde yalan var mı?(BKAKY, 8.p.)” ifadelerinde bu değer açık olarak anlatılmaktadır.

“Sadakat”, büyük millet, büyük devlet olma yolunda ön plana çıkan en önemli değerlerdendir. Zira büyük millet olmanın ön koşullarından birisi; bireylerin ailelerine, milletine ve devletine karşı her durumda, sadık olarak yetişmelerini sağlamaktır. Ailesine, milletine bağlı bireylerden oluşan toplumların çözülüp dağılmaları güçtür. Bu nedenle yetişmekte olan bireylerin aile ve milletine karşı sadakat bilinciyle yetişmeleri üzerinde önemle durulmalıdır. Bu değer bolca (f=6) işlendiği Bilge Kağan Abidesi, değer eğitiminde kullanılması gereken bir eserdir. Eserde “sadakat” değeri şu şekilde işlenmektedir: “ Kağan adını burda biz verdik. Kız kardeşim prensesi verdik. Kendisi ihanet etti, kağanı öldü, milleti cariye, kul oldu (BKADY, 17.p.); Bilmediği için, bize karşı yanlış hareket ettiği, ihanet ettiği için kağanı öldü, buyruku, beyleri de öldü (BKADY, 16.p.)Çinli beyler Çin adını tutarak, Çin kağanına itaat etmiş. Elli yıl işi gücü vermiş(BKADY,8.p.)”

“Vefakârlık” değeri abidede (f=5) işlenme sıklığıyla öne çıkan önemli bir değerdir. Nitekim vefalı olma, bireyler ve milletler arası güvenin tesis edilmesinde önemli etkenlerdendir. Gerçek dostlukların kurulabilmesi için bireylerin ve milletlerin birbirlerine karşı vefalı davranmaları gerekmektedir. Abidede bu değerle ilgili şu anlatımlar bu manada önemlidir: “Benim sözümü kırmadı, maiyetindeki resimciyi gönderdi. Ona bambaşka türbe yaptırdım (BKAKY, 14.p.); Kögmenin yeri, suyu sahipsiz kalmasın diye Az, Kırgız milletini tanzim ve tertip edip geldik. Savaşık... ilini geri verdik (BKADY, 17.p.); Bunca işi, gücü vermediğini düşünmeden , Türk milletini öldüreyim, kökünü kurutayım der imiş(BKADY, 9.p.)”

“Sorumluluk alma” (f=5) değeri, abidede işlenen önemli bir sosyal değerdir. Kendine, ailesine, akrabalarına ve milletine karşı sorumluluklarının farkında olan ve bu yükümlülükleri yerine getirebilmek için uğraşı veren bireylerden oluşan devletlerin, tarih boyunca büyük başarılar imza attıkları bilinmektedir. Bu devletlerden birisi de Göktürk devletidir. Bilge Kağan Abidesi’nde de bu değer yer yer işlendiği görülmektedir: “Türk milletinin adı, sanı yok olmasın diye, babam kağanı, annem hatunu yükselten Tanrı, Türk milletinin adı, sanı yok olmasın diye, kendimi o Tanrı kağan oturttu tabii (BKADY, 20.p.); amcamızın kazanmış olduğu milletin adı sanı yok olmasın diye Türk milleti için gece uyuyamadım, gündüz oturdum (BKADY,22.p.)”

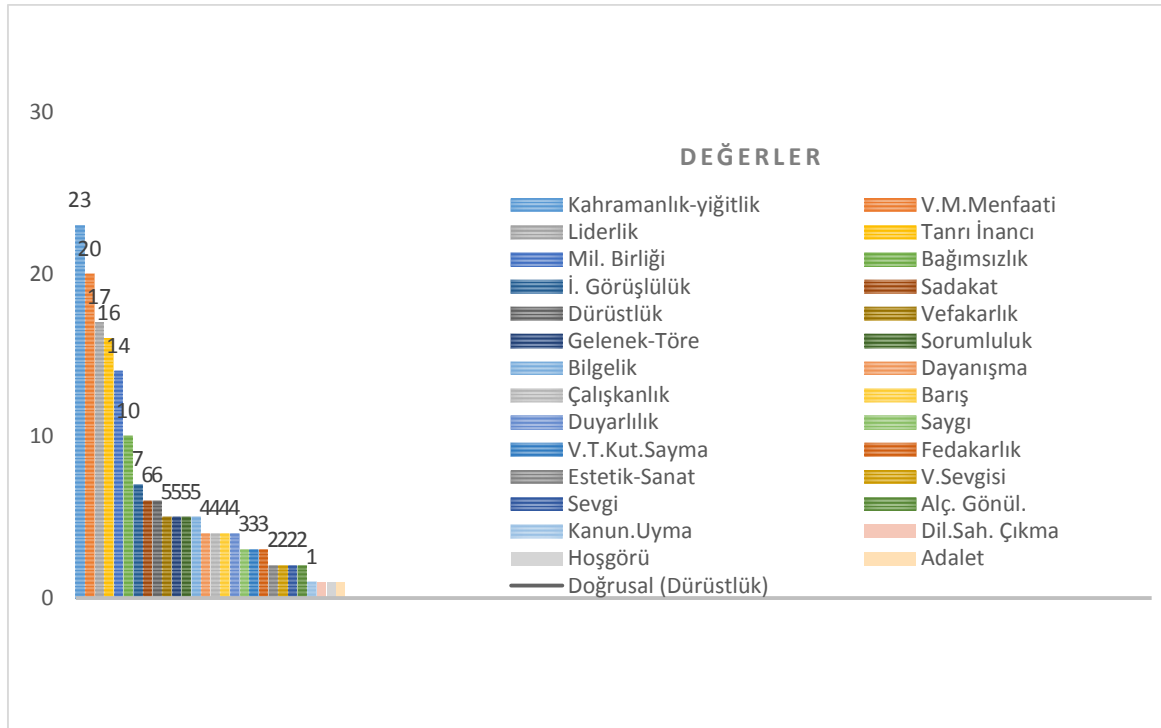
“Çalışkanlık” değeri abidede işlenen önemli (f=4) bir değerdir. Devletlerin büyüüp gelişmesi, çalışkan lider ve bireylerin sayesinde mümkün olabilmektedir. Bu nedenle eğitim kurumlarına yüklenen sorumluluklarından birisi de yetişmekte olan bireylerin ilgi alanları doğrultusunda etkin bir şekilde çalışmalarını sağlamaktır. Çalışkan bireylerin devlet yönetiminde söz sahibi olması, devletlerarası ilişkilerde de başarıyı getirecektir. Bilge Kağan Abidesi’ndeki anlatılara bakıldığında, Göktürklerin çalışkan, başarılı liderleri sayesinde geliştikleri, savaşlarda başarılar imza attıkları görülecektir. Bu değer, abidede şu şekilde işlenmiştir: “Küçük kardeşim Kül Tigin ile, iki şad ile öle yite kazandım. Öyle kazanıp bütün milleti ateş, su kılmadım (BKADY, 22.p.); ...Gök Öngü çiğneyerek ordu yürüyüp, gece ve gündüz yedi zamanda susuzu geçtim (BKAG-DY, 1.p.); Az milleti çok kıldım. Değerli illiden, değerli kağanlıdan daha iyi kıldım (BKADY,24.p.)”

Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından Önemi III: Bilge Kağan Abidesi

“Fedakârlık” değeri de diğer değerler gibi Bilge Kağan abidesinde işlenen önemli (f=3) bir değer olarak dikkat çekmektedir. Abidenin genelinde aslında dolaylı anlatımlarla liderlerin yaptıkları fedakârlıklardan bahsedilmektedir. Göktürk devletinde olduğu gibi günümüzde de güçlü devletlerin kurulması ancak, gerek halkın gerekse liderlerin büyük fedakârlıkları sayesinde mümkün olabilmektedir. Abidede bu değerle ilgili şu unsurlar önemlidir: “*Kız kardeşim prensesi verdik(BKADY, 17.p.); Babamızın, amcamızın kazanmış olduğu milletin adı, sanı yok olmasın diye Türk milleti için gece uyuyamadım, gündüz oturmadım (BKADY, 22.p.).*”

Bilge Kağan Abidesi’nde işlenen daha birçok değer vardır. Bu çalışmayla belirlenen diğer değerler ve bu değerlerin abidede işlenme sıklığı ise şu şekildedir: Gelenek-töre değeri (f=5), Bilgelik değeri (f=5), Dayanışma-muhtaçlara yardım etme değeri (f=4), Barış değeri (f=4), Duyarlılık-iyilik yapma değeri (f=4), Saygı değeri (f=3), Vatan toprağını kutsal sayma değeri (f=3), Estetik-sanat değeri (f=2), Vatan sevgisi değeri (f=2), Sevgi değeri (f=2), Alçak gönüllülük değeri (f=2), Kanunlara-yasalara uyma değeri (f=1), Diline sahip çıkma değeri (f=1), Hoşgörülü olma değeri (f=1), Adil olma değeri (f=1).

Bu değerlerin dağılımı ve işlenme sıklığı aşağıdaki grafikte daha açık görülmektedir:

Grafik: Bilge Kağan Abidesi’nde İşlenen Değerler ve İşlenme Sıklıkları

Bir topluluğun, bir halkın millet olarak değerlendirilebilmesi için sahip olması gereken en büyük dinamik, değerleridir. Kişinin kendisini diğer milletlerden ayıran temel özellikler olan milli, manevi, ahlaki vb. öz değerlerini benimseyip yaşaması ölçüsünde kendini mutlu hissedecek ve kendisine güven duyacaktır. Diğer bir deyişle bir topluluk, öz değerlerini içselleştirip yaşadığı müddetçe millet olarak değerlendirilebilir. Bu yönde söylenmiş, başkasının gölgesinde duranın gölgesi olmaz, sözü oldukça anlamlıdır.

Abidede işlenen ve grafikte daha açık görülen bu değerlerin tamamı, topluma; çalışkan, dürüst, bilgili, hoşgörülü, sorumluluk bilinciyle hareket eden, sosyal, problemler karşısında çözüm

yolları üreten, vefalı, fedakâr, ileri görüşlü, yaratıcı, geleneklerine bağlı, büyüklerine saygılı, ailesine ve milletine sadık bireyler yetiştirmek için gerekli değerlerdir. Bilge Kağan Abidesi'nin belirtilen değerleri barındırması, anlaşılır öz Türkçeyle yazılmış olması, anlatımların milli olması vb. özellikleri düşünüldüğünde, bu eserin Türkçe değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gerektiği anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Araştırmanın problem sorularıyla ilgili olarak şu sonuçlara varılmıştır:

- ✓ Bilge Kağan Abidesi'nde, açık ve örtülü olarak 28 farklı değerden olmak üzere 177 değer unsuru belirlenmiştir.

Bu değerler ve abidede işlenme sıklıkları şu şekildedir: Yiğitlik-kahramanlık değeri ($f=23$), Vatan-millet menfaati ($f=20$), Liderlik değeri ($f=17$), Tanrı inancı değeri ($f=16$), Millet-aile birliği değeri ($f=14$), Özgürlük-bağımsızlık değeri ($f=10$), İleri görüşlülük değeri ($f=7$), Dürüstlük değeri ($f=6$), Sadakat değeri ($f=6$), Vefakârlık değeri ($f=5$), Sorumluluk değeri ($f=5$), Gelenek-töre değeri ($f=5$), Bilgelik değeri ($f=5$), Çalışkanlık değeri ($f=4$), Dayanışma-muhtaçlara yardım etme değeri ($f=4$), Barış değeri ($f=4$), Duyarlılık-iyilik yapma değeri ($f=4$), Fedakârlık değeri ($f=3$), Saygı değeri ($f=3$), Vatan toprağını kutsal sayma değeri ($f=3$), Estetik-sanat değeri ($f=2$), Vatan sevgisi değeri ($f=2$), Sevgi değeri ($f=2$), Alçak gönüllülük değeri ($f=2$), Kanunlara-yasalara uyma değeri ($f=1$), Diline sahip çıkma değeri ($f=1$), Hoşgörülü olma değeri ($f=1$), Adil olma değeri ($f=1$).

- ✓ Bilge Kağan Abidesi'nde işlenen değerlerin %85'inin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer verilen değerlerle paralellik gösterdiği belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (MEB, 2005)'nda öğrencilere kazandırılması için belirlenen 20 değer vardır. Bunlar; *adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik* tir.

Bilge Kağan Abidesi'nde işlenen değerler incelendiğinde bunların 17'sinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında belirlenen değerlerle aynı olduğu görülecektir. Bilge Kağan Abidesi bu anlamda, sosyal bilgiler öğretimi için belirlen değerlerin %85'ini karşılamaktadır. Bu oran bir metin için oldukça yüksek bir orandır. Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerinin değer eğitimi etkinliklerinde bu eserin okutulması, hedef kazanımların gerçekleşmesine büyük katkı sağlayacaktır.

- ✓ Bilge Kağan Abidesi Türkçe değer iletimi etkinliklerinde kullanılması gereken zengin bir eserdir. Abidede kullanılan Türkçenin de açık, anlaşılır ve etkili olması, bu eserin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bir milletin en önemli dinamiği sahip olduğu milli değerleridir. Bu değerlerin küçük yaşlardan itibaren öğrencilere kazandırılmaya başlanması gerekmektedir. Bu öz görev, resmi olarak eğitim kurumlarına yüklenmişse de ebeveynlere büyük sorumluluklar düştüğü unutulmamalı, okul-aile iş birliği içerisinde bu eğitim yürütülmelidir. Zira toplumda farkında olmadan değer kazanımı başlasa da bunun bilinçli gerçekleşmesi, eğitim-öğretim sürecinde kültürü yansıtan eserlerin okutulması vasıtasıyla olabildiği hatırdan çıkarılmamalıdır (Özbay ve Karakuş Tayşi, 2011). Bu anlamda Bilge Kağan Abidesi, barındırdığı sosyal ve kültürel değerlerle beklentileri fazlasıyla

TİDSAD

karşıl原因an, Türk milletinin en önemli şaheserleri arasında zikredilmeye değerdir. Nitekim bu eserin hemen her satırında, Türk milletinin milli ve manevi değerlerinden en az birini, doğrudan ya da dolaylı anlatımlarla görmek mümkündür.

Milli değerlerimizle yoğrulmuş bu eserin, özünü bozmadan yapılacak küçük dokunuşlarla (paragraf/cümleler arasındaki anlamsal kopuklukları gidermek üzere) öğrencilerin istifadesine sunmak, topluma başarılı, yararlı bireyler yetiştirme sürecine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- AKBAŞ, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış, *Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 6, No. 16, 9-27*
- AYDIN, M.Z. ve AKYOL GÜRLER, Ş. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi, Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar*, (4. Basım), Ankara: Nobel Yayınevi
- BOLAY, S. H. (2007). *Aşkın Değerler Buhranı, Değerler ve Eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları
- DİLMAÇ, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitiminin Verilmesi ve Eğitimin Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Sınanması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- DURMUŞ, İ. (2007). Arkeolojik Kalıntı, Buluntu ve Yazılı Belgelere Göre Köl Tigin-Bilge Kağan Anıtlıkları ve Bu Anıtlıklardaki Türk Kültür Unsurları, *Gazi Türkiyat, S.1, s.35-58*
- ERDEM, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, 55-72*.
- EERİNÇ, S. (1995). Sanat Eğitiminde Felsefe, Felsefe Açısından Eğitim ve Türkiye’de Eğitim. *İstanbul: 17-18 Kasım, Türkiye Felsefe Kurumu*.
- ERGİN, M. (1999). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- ERGİN, M. (2013). *Orhun Abideleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları (47. Baskı),
- GÜNGÖR, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- HENGİRMEN, M. (2002). *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara: Engin yayınevi,
- KARATAY, H. (2011). “Transfer of Values in the Turkish and Western Children’s Literary Works: Character Education in Turkey”. *Educational Research and Reviews*. Vol. 6 (6), 472-480.
- KAYGANA, M., YAPICI, Ş., AYTAN, T. (2013). Türkçe Ders Kitaplarında Değer Eğitimi, *International Journal of Social Science Volume 6 Issue 7, p. 657-669*
- KUÇARİDİ, J. (1995). Felsefi Açısından Eğitim ve Türkiye’de Eğitim. *İstanbul: 17-18 Kasım, Türkiye Felsefe Kurumu*
- KUÇURADİ, İ. (2003). *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- KURAT, A. N. (1952). “Gök Türk Kağanlığı”, *Dil ve Tarih Coğrafya Dergisi, X/1- 2, 13-5 6*.

- KIZILÇELİK S. ve ERJEM Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Ankara: Atilla Kitabevi
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6-7. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- ORHAN, s., Gedik, M. ve Bulut, M. (2012). Orhun Abideleri İle Gençliğe Hitabenin Sundukları Mesajlar açısından mukayesesi üzerine bir inceleme, *The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 5 Issue 8, p. 907-915*
- ÖZBAY, M. ve Karakuş Tayşi, E. (2011) Dede Korkut Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, C.1, S.1*
- ÖZBAY, M. (2002). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Ağretimi. *Türk Dili, S. 602, s.112- 120.*
- ÖZBAY, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap
- SALLABAŞ, M.E. (2012) Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.59-68*
- SARI, E. (2005). “Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği”. *Değerler Eğitimi Dergisi. 3 (10), 73-88.*
- SEZER, Ö. (2005). *İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.
- ŞEN, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research. Volume 1/5 Fall 2008.*
- ŞENOCAK, E. (2001), Göktürk yazıtlarında Türk Halk Edebiyatı Unsurları, *Fırat University Journal of Social Science Cilt: 11 Sayı: 2, Sayfa: 165-176*
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TURAL, S. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Ecdâd Yayınları.
- UYAR, Y. (2007). *Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- YAMAN H., TAFLAN S. ve ÇOLAK S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi. Cilt 7, No. 18, 107-120.*
- YILDIRIM A. ve ŞİMŞEK H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.